

Κώστας Καμπίτης, Γεωργία Σπανού, Οι Τσιγγάνοι στην Αργολίδα – Εκπαιδευτική πραγματικότητα

Ο νομός Αργολίδας έχει μόνιμα εγκαταστημένο πληθυσμό Τσιγγάνων, αλλά και πολλούς που τον επισκέπτονται για κάποιο χρονικό διάστημα με σκοπό κυρίως την εύρεση εργασίας (εποχιακή απασχόληση), αλλά και για άλλους λόγους (π.χ. οικογενειακές εκδηλώσεις, φιλοξενία κτλ.). Ο αριθμός των μόνιμα εγκαταστημένων Τσιγγάνων στην περιοχή υπολογίζεται σε 716 ανθρώπους.

Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι Τσιγγάνοι της Αργολίδας διαφοροποιούνται ως προς τον τόπο-δήμο διαμονής, τις συνθήκες διαβίωσής τους και τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολούνται. Αυτές οι παράμετροι επηρεάζουν την εγγραφή, τη φοίτηση και την πρόοδο των μαθητών στο σχολείο, αλλά και τη γενικότερη συμπεριφορά των νεαρών – και όχι μόνο.

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι όσοι κατοικούν στο Άργος (105 άτομα) διαμένουν όλοι ανεξαιρέτως σε σπίτια ιδιόκτητα ή νοικιασμένα. Όσοι έχουν δικά τους περιουσιακά στοιχεία είναι συγκεντρωμένοι στο βορειοανατολικό τμήμα της πόλης, ενώ οι υπόλοιποι είναι διασκορπισμένοι σε όλο το πολεοδομικό συγκρότημα. Έχουν πλήρως ενταχθεί στην καθημερινή ζωή της πόλης, στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο και δεν αντιμετωπίζουν προβλήματα με τους υπόλοιπους κατοίκους ή με τις Αρχές. Το μόνο αρνητικό που μπορούμε να σημειώσουμε είναι ότι δεν έχουν πειστεί απόλυτα για την ανάγκη και τη σπουδαιότητα της συνέχισης της φοίτησης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αυτό γιατί στρέφονται από νωρίς στο εμπόριο, το οποίο είναι κερδοφόρο.

Να σημειώσουμε εδώ την ύπαρξη λαϊκής αγοράς στο Άργος, η οποία προσελκύει δύο φορές την εβδομάδα αρκετούς πωλητές. Έτσι, ο αριθμός που παραθέτουμε για την πόλη του Άργους εμπεριέχει και όσους προέρχονται από άλλες περιοχές της Ελλάδας (κυρίως την υπόλοιπη Πελοπόννησο και την

Αθήνα), χωρίς όμως να είναι εύκολο να προσδιοριστεί ακριβώς, γιατί μεταβάλλεται συχνά. Οι άνθρωποι αυτοί είτε φέρνουν τα παιδιά τους για κάποιους μήνες στην πόλη, τα γράφουν στο σχολείο και στη συνέχεια γυρίζουν πίσω στις μόνιμες κατοικίες τους, είτε εγκαθίστανται προσωρινά χωρίς τα παιδιά τους.

Τέλος, να τονίσουμε ότι η περίπτωση του Άργους παρουσιάζει ενδιαφέρον όχι μόνο για την πρόοδο των τσιγγάνων κατοίκων της, αλλά και γιατί αποτελεί «υπόδειγμα» σταδιακής ένταξης, αφού οι άνθρωποι αυτοί εγκαταστάθηκαν πριν από κάποιες δεκαετίες στις παρυφές της, χωρίς όμως να αποκοπούν, με αποτέλεσμα η εξέλιξη της ζωής του Άργους να συμπεριλάβει και αυτούς. Δεν έχουν –με εξαίρεση ελάχιστους– καθόλου σχέσεις με τους καταυλισμούς στους άλλους δήμους.

Οι κάτοικοι της Γλυκείας στο Ναύπλιο (241 άτομα) βρίσκονται στη δυσκολότερη θέση από άποψη διαβίωσης. Είναι όλοι σιηνίτες, ασχολούνται με περιστασιακά επαγγέλματα ή επιδοτούνται από την Κοινωνική Πρόνοια, αδιαφορούν και δεν στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο και εμφανίζουν μεγάλη παραβατικότητα. Η κατάσταση στον καταυλισμό είναι πραγματικά άθλια, καθώς δεν υπάρχουν οι στοιχειώδεις προϋποθέσεις υγιεινής. Εδώ συνεργαζόμαστε ξανά με την Κοινωνική Πρόνοια για τον εμβολιασμό των παιδιών, προκειμένου να γίνονται δεκτά στο σχολείο, όταν και όποτε πηγαίνουν.

Πρόκειται πάντως για τους κατοίκους εκείνους που θα ωφεληθούν περισσότερο από το στεγαστικό πρόγραμμα, όταν αυτό προχωρήσει, και υποστηρίζονται αρκετά από τα προγράμματα Κοινωνικού Αποκλεισμού της Ν.Ε.Λ.Ε. Αργολίδας.

Στην Αγία Τριάδα Ναυπλίου (136 κάτοικοι) η κατάσταση είναι παρόμοια με την προηγούμενη περίπτωση, με μόνη διαφορά ότι εδώ υπάρχουν κάποιοι που έχουν κάνει αυτοσχέδια σπίτια (παράγκες) και ο χώρος που τα περιβάλλει είναι περισσότερο ανθρώπινος. Δεν υπάρχουν, για παράδειγμα, λιμνάζοντα

νερά. Έχουν συγγενικές σχέσεις με αυτούς της Γλυκείας και συχνά εμπλέκονται μεταξύ τους ή με άλλους (σόγια) και σε αξιόποινες πράξεις. Εμφανίζουν, με άλλα λόγια, κάποια χαρακτηριστικά "γιέτο".

Ο αριθμός των παιδιών που φοιτούν στο σχολείο δεν θα μπορούσαμε να πούμε ότι παραπέμπει στον απόλυτα θετικό βαθμό. Πολύ θετικό είναι, ωστόσο, το ότι τα παιδιά ενσωματώθηκαν στις τάξεις, αφού παράλληλα έκαναν ενισχυτική διδασκαλία.

Στη Ν. Κίο (206 κάτοικοι) τώρα Τσιγγάνοι είναι εγκατεστημένοι σε δύο διαφορετικά σημεία του δήμου, στις περιοχές, δηλαδή, Καρακάξα και Πάνιτσα. Αρκετοί από αυτούς έχουν κτίσει σπίτια (κανονικά ή αυτοσχέδια), ενώ οι υπόλοιποι κατοικούν σε σιηνές. Στο σχολείο πηγαίνουν αρκετά παιδιά, αλλά γίνεται προσπάθεια να βρεθεί μια αίθουσα για να μπορέσουν να στεγαστούν σχετικά περισσότερα. Λίγοι είναι και «θερμόαιμοι» και είναι αυτοί που θα αποκατασταθούν από το στεγαστικό συντομότερα, γιατί έχουν κάνει ήδη αγορά γης στην περιοχή.

Όσον αφορά τα επαγγέλματα που ασκούν οι Τσιγγάνοι της περιοχής μας -τα οποία καταλαβαίνουμε ότι αποτελούν προϋπόθεση για τις συνθήκες διαβίωσής τους, αλλά και για την εγγραφή και κυρίως τη συνέχιση της φοίτησης στο σχολείο- οι περισσότεροι είναι έμποροι, εγκαταστημένοι κυρίως στο Άργος και τη Ν. Κίο και πολύ λίγοι στην Αγία Τριάδα. Αντίθετα, οι περιστασιακοί εργάτες σε γεωργικές εργασίες της περιοχής ή σε ιδιώτες προέρχονται κατά βάση από το συνοικισμό της Αγίας Τριάδας και της Γλυκείας. Στους καταυλισμούς αυτούς έχουμε και πολλές επιδοτήσεις από την Κοινωνική Πρόνοια σε ανύπαντρες και εγκαταλελειμμένες μητέρες ή ανήμπορα άτομα. Συνηθίζεται, επίσης, να εργάζονται νεαρά άτομα σε εποχιακές δουλειές κάποιου στενού συγγενή τους (πατέρα, θείος, αδελφός). Να τονίσουμε, όμως, και ένα ένα μάλλον σύνηθες, αλλά δυσάρεστο φαινόμενο: την επαιτεία από μητέρες που δηλώνουν "οικοκυρές", αλλά περιφέρονται

ζητώντας ελεημοσύνη, απομακρύνοντας τα παιδιά τους συχνά από το σχολείο, ιδίως ημέρες γιορτής ή έντονης κίνησης στις δύο μεγάλες πόλεις.

Στα τρία χρόνια λειτουργίας του προγράμματος "Σχολική Ένταξη Τσιγγανοπαίδων" η στάση της διεύθυνσης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, των διευθυντών, των δασκάλων, αλλά και αυτών των γονέων, έχει αλλάξει σημαντικά. Έχουν πειστεί για τη σπουδαιότητα της υλοποίησης μιας τέτοιας πρωτοβουλίας και βέβαια για την αναγκαιότητα και την αποτελεσματικότητα που θα έχει η εκπαίδευση στα νεαρά άτομα τσιγγάνικης καταγωγής. Στην αρχή υπήρχε δυσπιστία και συχνά αρνητική στάση και δυσκολίες στη συνεργασία, ενώ προβαλλόταν η πάγια αντίληψη για την ανικανότητα και την απαρέγκλιτη επιλογή των ανθρώπων αυτών "να είναι μακριά από το σχολείο και την πρόοδο". Σταδιακά αναπτύχθηκε εμπιστοσύνη στις αρχές και τους εκπαιδευτικούς και παρά την επιφυλακτικότητα που ακόμα υπάρχει, μερικές φορές έχουμε μια πάρα πολύ καλή συνεργασία. Βέβαια, υπάρχει δρόμος να καλυφθεί ακόμη.

Συγκεκριμένα, ερχόμαστε σε επαφή με τους διευθυντές και τους δασκάλους και παρακολουθούμε στενά την πρόοδο των μαθητών. Επίσης, συμβάλλουμε στην επίλυση προβλημάτων που μπορεί να προκύψουν ή μεριμνούμε για την προετοιμασία μαθητών μεγαλύτερης ηλικίας προκειμένου να παρακολουθήσουν μαθήματα σε αντίστοιχη τάξη. Τέλος, ήταν πολύ θετική η διαδικασία διανομής και διδασκαλίας με επιλεκτικό τρόπο του παιδαγωγικού υλικού του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Να επισημάνουμε ακόμη την ιδιαίτερα καλή σχέση που έχουμε με τον προϊστάμενο της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και τους σχολικούς συμβούλους, η οποία μας έχει βοηθήσει να προωθήσουμε και μάλλον να πετύχουμε (;) τη διακοπή της λειτουργίας του τμήματος του σχολείου της Ν. Τίρυνθας που έχει αποκλειστικά παιδιά τσιγγάνικης προέλευσης και να προσπαθήσουμε να πετύχουμε την εγγραφή νηπίων στα νηπιαγωγεία Ναυπλίου και Ν. Τίρυνθας.

Η στάση της τοπικής αυτοδιοίκησης γενικά και θεωρητικά σε κάποιες περιπτώσεις, ουσιαστικά σε κάποιες άλλες, είναι πάντα θετική και δείχνει ενδιαφέρον για τη μόρφωση των παιδιών. Στην πράξη, όμως, εξαρτάται άμεσα από τους εξής παράγοντες: τον αριθμό των Τσιγγάνων που διαμένουν σε κάθε δήμο, το βιοτικό τους επίπεδο, την ύπαρξη ιδιοκτησιών και σπιτιών και την παραβατικότητα που αυτοί μπορεί να εμφανίζουν. Απέναντι στο Πρόγραμμα και σε όσα συζητήσαμε ή ζητήσαμε να δρομολογηθούν κάποιοι δημοτικοί άρχοντες στάθηκαν με επιφυλακτικότητα, ενώ άλλοι πρότειναν να ξεκαθαριστεί ποιοι πρόκειται να μείνουν και πού με την εξέλιξη του στεγαστικού τους. Αναρωτιέται κανείς, βέβαια, τι γίνεται μέχρι τότε. Σε ορισμένες περιπτώσεις και όπου αυτό στάθηκε δυνατό είχαμε την αρωγή της πρωτοβάθμιας και της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης.

Η στάση της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης ήταν πολύ θετική και ουσιαστική ήδη από τότε που ξεκίνησαν βίαια και ακραία επεισόδια (π.χ. στη Ν. Κίο). Γίνεται προσπάθεια στήριξής τους μέσω προγραμμάτων (Ν.Ε.Λ.Ε.), Κοινωνικής Πρόνοιας, προσωπικής επαφής με τους ίδιους τους Τσιγγάνους, παρεμβάσεων στους δήμους. Ασφαλώς το σπουδαιότερο από όλα αυτά θα είναι η ουσιαστική διευθέτηση της στέγασής τους.

Η νοοτροπία και η συνήθεια είναι αρκετά δυνατές για να μην επιτρέπουν σε όλους να συμπεριφέρονται έτσι όπως θα έπρεπε απέναντι σε ίσους με αυτούς ανθρώπους. Έτσι, υπάρχουν φορές που οι γονείς των υπολοίπων μαθητών σε ένα σχολείο προβάλλουν αντιρρήσεις, όταν πρόκειται να αυξηθούν οι εγγραφές Τσιγγάνων ή όταν υπάρχουν τσιγγάνοι μαθητές στην τάξη. Βέβαια, νομίζω ότι η στάση τους ποικίλει και εξαρτάται από τη γραμμή που χαράσσει και ακολουθεί η διεύθυνση του σχολείου ή ο δάσκαλος και γενικότερα η πρωτοβάθμια.

Η τσιγγάνικη οικογένεια δεν είναι απόλυτα πεπεισμένη για τη χρησιμότητα του σχολείου, αν και φροντίζουμε να της το υπενθυμίζουμε και να της το δείχνουμε είτε πηγαίνοντας στους καταυλισμούς, είτε σε άλλες

ειδηλώσεις ή επαφές που πραγματοποιούνται. Πιστεύουμε ότι η αλλαγή θα είναι σταδιακή και θα πρέπει ανάλογα με τις περιστάσεις να προωθήσουμε αλλού την εκπαίδευση στο δημοτικό αλλού στο γυμνάσιο.

Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με τη γνώμη μας, το "πρόβλημα των Τσιγγάνων" έγινε πρόβλημα γιατί πέρασαν αριετά χρόνια χωρίς να υπάρχουν εξελίξεις και κινήσεις που όμως ήταν σχεδιασμένες και προγραμματισμένες με μακροχρόνιες προοπτικές. Έχουμε φτάσει σε μια εποχή που δεν πρέπει να θεωρούμε επιτυχία και λύση την κίνηση και εξέλιξη κάποιων μόνο Τσιγγάνων, ούτε βέβαια την πολύ αργή εξέλιξή τους.

Οι προτάσεις στις οποίες έχουμε καταλήξει προέκυψαν από την παρατήρηση και τη συνεργασία μας όλο αυτόν τον καιρό με τους Τσιγγάνους, αλλά και από συζητήσεις και παρακολούθηση όσων σχετίζονται με κάποιο τρόπο μαζί τους. Προτείνουμε, λοιπόν:

(α) Όχι μόνο να συνεχιστεί η παρακολούθηση των μαθητών που φοιτούν στο δημοτικό, να διαπιστώνεται συνεχώς το επίπεδο προόδου τους και η κατάκτηση γνώσεων, αλλά και να ενισχυθεί η σημασία και η σπουδαιότητα του συγκεκριμένου εγχειρήματος.

(β) να πάψουν να λειτουργούν τμήματα αποκλειστικά για παιδιά τσιγγάνικης προέλευσης και όπου συμβαίνει αυτό, να λειτουργεί καθαρά προπαρασκευαστικά και για σύντομο χρονικό διάστημα. Η επιμονή για την κατάργηση τέτοιων τμημάτων προς τους αρμόδιους τελικά φέρνει αποτελέσματα.

(γ) Να πειστούν τόσο οι δάσκαλοι -που συχνά είναι καχύποπτοι και εριστικοί- όσο και οι τοπικές κοινωνίες ότι το αγαθό της εκπαίδευσης-παιδείας αφορά όλους τους πολίτες, άσχετα με την καταγωγή ή τον τόπο προέλευσής τους. Κάτι τέτοιο μάλιστα πρέπει να γίνει συνείδηση τώρα που το δεδομένο των παραδοσιακών "ομοιογενών" τάξεων έχει αλλάξει με τα παιδιά των οικονομικών μεταναστών που φοιτούν στα σχολεία της χώρας.

(δ) Να εκδίδονται και να διανέμονται συχνά φυλλάδια ή μελετήματα με παρατηρήσεις, αναφορές και στοιχεία για ενημέρωση που αφορούν την ένταξη των νεαρών Τσιγγάνων στην κοινωνική πραγματικότητα, περνώντας πρώτα από την εκπαίδευση.

(ε) Να επιδιωχθεί η ευαισθητοποίηση των κρατούντων στη δημόσια διοίκηση για να προβαίνουν και στη δρομολόγηση λύσεων για βασικά προβλήματα και ανάγκες (π.χ. στέγαση) και να ασκηθεί πίεση, όταν και όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο. Επίσης, να καθιερωθεί η συνεργασία με όλους τους φορείς που εμπλέκονται στο θέμα της κοινωνικής ένταξης του πληθυσμού ρόμικης καταγωγής (π.χ. Κοινωνική Πρόνοια).

(στ) Να προβάλλονται από τον τύπο και τα έντυπα μέσα ενημέρωσης ως θετική εξέλιξη τα παιδιά που φοιτούν στο σχολείο' όχι ως κάποιο "συμπαθητικό" φαινόμενο, αλλά ως μια λογική και δυναμική πραγματικότητα, η οποία αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση.

(ζ) Να επιδιωχθεί η ενημέρωση και η συνεργασία της Αστυνομίας και άλλων δημόσιων Αρχών ή θεσμών (π.χ. Εκκλησία) για τον περιορισμό της παραβατικότητας και της εγκληματικότητας, αλλά και για την πρόληψη της εξάπλωσης των ναρκωτικών στην ομάδα-στόχο του Προγράμματός μας. Καλό θα ήταν να μην περιορίζεται η αυστηρότητα στην καταστολή μιας αξιόποινης πράξης, αλλά να προλαμβάνεται η πράξη αυτή. Ειδικά μάλιστα με την εξέλιξη που θα υπάρξει στην περιοχή μας με το θέμα της στέγασης, θα πρέπει να προλάβουμε την είσοδο της οποιασδήποτε μορφής παρανομίας στον καινούργιο καταυλισμό.

(η) Να επιχειρηθεί μια έρευνα για την εξεύρεση γραπτών μαρτυριών σε αρχεία, παλιά βιβλία, εφημερίδες, δημόσια έγγραφα κτλ. που να αφορούν τους Τσιγγάνους, προκειμένου να καταδειχτεί η παρουσία, η σχέση τους με την περιοχή και η όποια προσφορά τους.

Τέλος, με στόχο την επόμενη σχολική χρονιά -εάν και εφόσον υφίσταται το Πρόγραμμα- να μην αντιμετωπίσουμε τα ίδια προβλήματα με φέτος όσον

αφορά την ένταξη της Γλυκείας στα σχολεία του Ναυπλίου, προτείνουμε στους σχολικούς συμβούλους να οργανωθεί μια συνάντηση όλων όσων σχετίζονται με την εκπαίδευση. Έτσι, μέσα από μια γόνιμη συζήτηση θα προσπαθήσουμε να εξαλείψουμε τυχόν αντιδράσεις και να θέσουμε τις βάσεις για την ομαλή ένταξη των παιδιών στα σχολεία της περιοχής. Σας ευχαριστούμε για την προσοχή σας.